

te Pelantoengan. Men houde evenwel in het oog, dat lepreuze inlanders zich gaarne in de Kampong's verborgen houden. In Oost-Java en op Madoera is het aantal lijdens vrij wat grooter, resp. meer dan 2000 en ruim 880. Vele geneesheeren zijn van meening, dat de vermeerdering die ontegenzeggelijk hier en daar wordt geconstateerd een gevolg is van de opheffing der leproseriën, waartoe in Ned.-Indië voor 30 jaren werd overgegaan na een officiële uitspraak, dat lepra niet contagieus en niet overdraagbaar was. Deze meening was trouwens toen ter tijd vrij algemeen gangbaar, hoewel de beide LANDRE's in Suriname met hand en tand streden voor de contagiositeit. In Ned.-Indië komt overal lepra voor; ten einde niet te uitvoerig te worden, beperk ik mij tot de vermelding, dat zij frequent is onder de Chineesche arbeiders op de tabaksvelden in Deli. De planters waren echter zoo verstandig in 1890 een leproserie te stichten, waarin lepreuze koelie's gedwongen verblijf hielden. De zonen van het Hemelsche Rijk infecteeren ook het eiland Riouw, waar ook dikwijls personen komen, lepra en andere ziekten medebrengende uit Singapore, waar zij het gedwongen verblijf willen ontlopen in een inrichting aldaar bekend onder den naam „doodsvallei”. Het weren van zulke importartikelen uit China en de Straits is voor dergelijke gevallen een dringend noodige hygiënische maatregel. Ook in de Molukken is overal toeneming te constateeren.

Stellingen. 1°. Het is wenschelijk, dat iedere Regeering de contagiositeit en overdraagbaarheid der lepra erkennend, één of meer leproseriën opricht.

2°. Het verblijf moet vrijwillig zijn, behoudens uitzonderingen, waarin door iedere Regeering of door internationale maatregelen wordt voorzien.

3°. Staten, die Koloniën bezitten waar lepra voorkomt, stichten aldaar een of meer leproseriën naar gelang van het aantal zieken. Het verblijf zij vrijwillig, behoudens enkele uitzonderingen. Aan één der leproseriën moet laboratorium worden toegevoegd voor de studie van de ziekte en haar behandeling.

4°. De Koloniale Regeering geeft volle ondersteuning aan de lepreuze inlanders (mits ze zich vestigen al of niet met hun huisgezin) op afgelegen plaatsen, uitsluitend voor lepra-lijdens bestemd.

Bij ieder dezer stellingen behoort een toelichting, die echter als te veel ruimte innemend, achterwege blijft.

Rotterdam, 13 Nov. 1897.

T. BROES VAN DORT.

INGEZONDEN.

BERI-BERI EN RIJSTVOEDING.

Het zij mij vergund het een en ander in het midden te brengen naar aanleiding van VAN DIJREN's jongste geschrift en de aankondiging daarvan in dit *Tijdschrift* door Prof. FOKKER.

In die aankondiging lees ik o. m.: „Of zich na het pellen in de rijst een

„vergift vormt (VAN DIEREN), dan wel of dat daarin praeëxisteert (EYKMAN) is „niet met zekerheid gebleken”.

Ik moet er den geachten recensent opmerkzaam op maken, dat de laatstgenoemde opvatting de mijne niet is. In mijn Jaarverslag over 1895 heb ik ten aanzien van de hoenderziekte integendeel gezegd: „Ook de onderstelling „dat men te doen zou hebben met een praeëxistent vergift, klonk ons minder „waarschijnlijk”.

Mijn proeven bewezen wel de schadelijkheid van de rijstvoeding, maar ik leidde er niet uit af, dat de rijst een vergift bevatte. Ten onrechte laat VAN DIEREN (in zijn „Beri-beri een rijstvergiftiging”, blz. 123 e. v.) het dan ook, onder aanhaling van eenige uit hun verband gerukte zinnen en zinsneden uit mijn laatste verhandeling, voorkomen alsof hetgeen door hem „reeds in 1887 en 1838 omtrent de rijstvergiftiging bij den *mensch* werd beweerd” 1), door mij „in den laatsten tijd bij de rijstvergiftiging der kippen „werd bevestigd”. Uit mijn *eerste* opstel over de hoenderziekte (Jaarverslag over 1889) kon VAN DIEREN feiten aanhalen, die met zijn opvatting strookten, hoewel zij ook anders konden worden uitgelegd. Doch wat ik in den *laatsten tijd* mededeelde, met name de proeven omtrent de schadelijkheid der terstond na de pelling toegediende rijst, pleit juist *tegen* VAN DIEREN’s opvatting, dat het (hypothetische) vergift zich in de rijst bij voorkeur na de pelling zou ontwikkelen. In zijn jongste geschrift heeft VAN DIEREN zulks blijkbaar ingezien en nu tracht hij zich van die proeven af te maken door het opwerpen van excepties. Hij tornt aan de juistheid der diagnose en meent, dat er wel verborgen diphtheritis in het spel kan zijn geweest. „En diphtheritis geeft bij mensch en dier . . . verlammingen, berustende op zenuwdegeneratie”. Ik heb daarop slechts te antwoorden, dat voor wien de kippenziekte niet alleen van de schrijftafel kent, de diagnose niet twijfelachtig behoeft te zijn, en dat bij mijn talrijke contrôle-dieren, die toch ook van intercurrente ziekten hadden te lijden, nimmer een ziektebeeld werd geconstateerd, dat tot verwarring aanleiding zou kunnen geven.

Prof. FOKKER, die (m. i., in verband met het voorgaande, ten onrechte) als zijn meening uitsprekt, dat de rijstvergift-hypothese door mijn proeven krachtigen steun heeft gekregen, gaat, zooals te verwachten was, niet mede met deze poging van VAN DIEREN om de bovenbedoelde proeven te ontzenuwen. „Eerder zou Rec. toegeven, dat de beide proeven, waardoor EYKMAN de gezonde werking van afzonderlijk toegediende zemelen heeft willen bewijzen, geen resultaten hebben opgeleverd sprekend genoeg om er de voeding van soldaten en matrozen naar te regelen”.

Blijkbaar heeft Prof. FOKKER hier behalve mijn proef XVI, met een meng-

1) „beweerd”. — In *Nogmaals de beri-beri-kwestie* (1888) blz. 60 schreef VAN DIEREN: „Voor het laatst herhaal ik: ik heb gevraagd of het *mogelijk* zou „kunnen zijn, dat beri-beri veroorzaakt wordt door een in de rijst onder „zekere omstandigheden voorkomend, vergift. Als ik had geschreven: *vermoedelijk* is zulks het geval, dan was ik op weg geweest eenzijdig te worden” enz. — In zijn laatste boek heet het (blz. 116), dat hij reeds voor 10 jaren „attent maakte op het verband, dat tusschen rijstvoeding en beri-beri *bestaan* „moest”. (De cursiveering is van VAN DIEREN).

sel van rijst en fijne zemelen (zilvervliesjes), op het oog de daaraan voorafgaande met rijst en grove rijstbolsters. Deze proeven moeten echter niet naast elkander geplaatst worden, maar tegenover elkander. Op blz. 88 e. v. heb ik duidelijk doen uitkomen, dat onder groven rijstbolster verstaan wordt de buitenste schors zonder meer, en niet buitenste schorszilvervliesje, gelijk VAN DIEREN het gelieft voor te stellen. Juist op de zoo *verschillende* uitkomst dier beide proeven, in verband met hetgeen te voren reeds gebleken was (schadelijkheid der voeding met versch geheel gepelde, tegenover de onschadelijkheid derzelfde, maar halfgepeld toegediende rijst, ook als deze gekookt of fijn gemalen was), grondde ik mijn opvatting omtrent de beteekenis van het zilvervliesje. Van „afzonderlijk toegediende zemelen” is bij mij ook nergens sprake; integendeel werden bij mijn proeven de zemelen (zilvervliesjes) steeds tegelijk met de rijst (hetzij in hun natuurlijk verband, of opzettelijk er mede vermengd) toegediend. Ik handelde dus volkomen consequent, ook in verband met VORDERMAN'S ervaringen ten aanzien van de beri-beri, met tegen diens advies, om de zilvervliesjes in het brood te geven, te waarschuwen, afgescheiden nog van de praktische overwegingen, die mij daartoe noopten, en die ik eveneens heb medegedeeld. VAN DIEREN'S ironie was derhalve volkomen misplaatst.

Wat Prof. FOKKER met de „theorie van EYKMAN” bedoelt, is mij niet recht duidelijk en dus ook niet, welke feiten daarmede niet vereenigbaar zouden zijn. Ik heb over de aetiologie der beri-beri nimmer een theorie verkondigd, tenzij men met dien titel zou willen vereeren een terloops gemaakte opmerking, dat er ook m. i. veel pleit voor de opvatting, dat beri-beri een infectieziekte is, waarbij de voeding op eenigerlei wijze een voorname rol speelt. En ten aanzien van de aetiologie der hoenderziekte ben ik, voor zoover de feiten niet duidelijk spraken, niet verder gegaan, dan tot het opperen van vermoedens, welke als „werkhypothesen” dienst konden doen, als richtsnoer dus voor verder onderzoek.

Ik stel mij voor binnen kort eenige beschouwingen te laten volgen over hetgeen op het gebied der voeding indertijd in Japan en in Oost-Indië gedaan is om de beri-beri te bestrijden. Ik zal dan waarschijnlijk meteen gelegenheid vinden het door mij van het begin af ingenomen standpunt uiteen te zetten. Wat VAN DIEREN van mijn geschriften en mijn werk zegt, verdient in het minst geen vertrouwen. Van hem geldt in deze, wat dezer dagen de oud-Minister VAN HOUTEN een zijner tegenstanders toevoegde:

„Hij neemt en nam er blijkbaar slechts kennis van als van een jachtterrein, hetwelk hij tuk op 1) buit afloopt, d. i. om hier en daar er een „phrase uit te halen, die hij ter verdediging van zijn vooropgezette meening „omtrent mijn streven en werken meent te kunnen gebruiken en waarop „hij dan kan voortborduren”.

Ik wil hier slechts een paar voorbeelden uit vele noemen om mijn oordeel over zijn taktiek van bestrijding te staven. Wie nauwkeurig, wat VAN DIEREN mij zooal zeggen laat, vergelijkt met hetgeen ik werkelijk gezegd en bedoeld heb, zal telkens en telkens op zulke voorbeelden stuiten. Ter zake dan!

1) In het oorspronkelijke staat een krassere uitdrukking, welke het mij niet wenschelijk voorkwam over te nemen.

In een stukje over beri-beri (Jaarverslag over 1888) geef ik, in een hoofdstuk getiteld „Onderzoek van de omgeving, waarin de ziekte ontstaat”, eenige beschouwingen om te doen uitkomen, dat het een tamelijk hopeloos pogen is om de onderstelde specifieke microbe in de omgeving op te sporen, zoolang die microbe nog niet in het lichaam van de lijders is aangetoond en volgens de gangbare methoden bestudeerd.

Wat doet nu VAN DIEREN? In zijn „beri-beri een rijstvergiftiging” vult hij een geheele bladzijde met citaten uit deze mijne beschouwingen, doch verzwijgt den titel van het hoofdstuk en brengt ook verder zijn lezers op een dwaalspoor, door overal datgene weg te laten, wat aan het licht zou kunnen brengen, dat ik niet het zieke organisme, maar de omgeving op het oog had. Zoo valt het hem niet moeilijk, zijn lezers diets te maken, dat het volgens mijn overtuiging onmogelijk was om uit te maken, of beri-beri op infectie berustte (blz. 96—97 en 120).

Een ander voorbeeld!

In mijn laatste opstel over de hoenderziekte komt het volgende voor (blz. 123): „Men zou *bijv.* kunnen blijven vasthouden aan het denkbeeld van „een *spontane* infectie-ziekte, die alleen hoenders aantast, welke op een bepaalde wijze gevoederd worden, *zonder dat het voedsel hierbij een andere rol vervult dan die van een praedispositie voor de ziekte te voorschijn te roepen.* Dat „zulk een hypothese waarschijnlijk klinkt, zal echter wel niemand kunnen „beweren, die rekening houdt met de uitkomsten onzer proeven”.

Voor wien deze zinnen in het oorspronkelijke leest, is het duidelijk, dat ik aan de voeding een voorname rol toeken, die zich niet enkel beperkt tot het te voorschijn roepen eener praedispositie voor de ziekte. VAN DIEREN nu, in zijn jongste pennevrucht (blz. 132), citeert ze met weglating van de hier door mij gecursiveerde gedeelten, doet het voorkomen alsof ik aan de voeding een ondergeschikte rol toekende, en vindt het dan, onder aanhaling van een later gezegde van mij ten aanzien van de beri-beri, „wel wat „kras”, dat ik eenige maanden daarna geheel iets anders beweerde.

Ziedaar een paar staaltjes van VAN DIEREN's „eklekticisme” en van de wijze waarop hij zijn leus „je prends mon bien où je le trouve” in praktijk brengt. Ik geef hem den raad eens te overdenken, wat hij zelf onlangs een zijner tegenstanders toevoegde: „Het valt mij moeilijk, de gedachte aan kwade „trouw te onderdrukken, als mijn mededeelingen op dergelijke wijze ver„minkt worden”.

's-Gravenhage, 16 Nov. 1897.

C. EYKMAN.

BERICHTEN.

BUITENLAND.

NEW-YORK — Schoolhygiëne. „De Gemeenteraad heeft besloten”, de daken der schoolgebouwen tot speelplaatsen in te richten, om de kinderen